

ÚTKÖZBEN

Fülöp Gábor: *Kipányvázott versek*. Forum, Újvidék, 1989

Fülöp Gábor érdeklődésének középpontjában minden kétséget kizáróan a szabad vers áll. Két elkülöníthető változatát hozza létre ennek a formának. Egyrészt a hosszú sorú, gáttalanul hömpölygő versformálást alkalmazza, másrészt a kurta, bökversszerű megoldásokat. Előbbi esetben az érettebb, „filozofikus hajlamú” gondolatok helyenként elégikus hangnembe hajló skálája bomlik ki, az utóbbi versikékben viszont az ironia és szatíra groteszk fitorai kancsalítanak elő a kimért, szikár sorokból. Mindkét típus számot tarthat érdeklődésünkre, ám ha összehasonlítjuk őket, tapasztalhatjuk, a rövid forma a sikeresebb. Fülöp is tudatában lehet ennek, a kötet állományát vizsgálva ugyanis kiderül, a mintegy negyven költeményből mindössze tíz nevezhető igazi értelemben vett „mamutversnek”. Az arányok ilyen eltolódása a kötet előnyére van, noha a két forma közti minőségi eltérés nem is túl nagy.

A tartalmi oldal felől kerülve meg a *Kipányvázott verseket* a szokványos költészeti tárgyak köszöntenek az olvasóra. Persze túlzott elvárás lenne azt kívánni bármelyik alkotótól, hogy új, soha nem látott, illetve hallott témaköröket találjon ki, hiszen a művészet igazi arca nem a témaegzisztenciától, hanem inkább a kifejezés gazdagságától ragyog föl teljes szépségében. Mégis érdemes áttekinteni verseinek témaköreit és megosztásukat, arányukat. A lírai én monológyszerű megnyilvánulásában a legszenvedélyesebben a költészet rejtélyeit, hangsúlyos problémáit boncolgatja, hiteles pontossággal festve közben egy „oly kor” képét, viszonyait is, melyre a XX. századiség megnevezés illik leginkább. De milyen az a világ, mely a versek mozaikkockáiból kísérteties lassúsággal kibontakozik? Az egyén helyzete Brasnyó *Macula* című regényének az alaptételét és hangulatát sugallja, amikor a „bábszínház-báb módra” lépkedő én imbolygó bizonytalansága az elszigeteltek élesen körülhatárolt magányában csapódik le: „Egyedül vagyok a buborékban. / Egyedül vagyok nappal is. / Amikor csak szívdobbanásom / kopog a billentyűkön” (Éjjel). „Lebegve két ég vagy két föld között” a felhőkarcolók „négyzetes buborékjaiban” a teljes összeomlás képei kísértenek: „Kinn rengeteg hó van. / Jégkristályokból összetapadt / pelyhekként lehulló fehér / (téli) csapadék. / Benn csak egy hókupac – / önmagam” (Hó).

A valóság adott viszonyai között vajon milyen lehet a költő, a vers helyzete? Az első, ösidők óta kísértő probléma a versíró és az epigon szembeállítás, nem új keletű ellentét, még is a költészet örök témái közé sorolható. Fülöp két aránylag jól felépülő alkotásban foglalkozik a kényes kérdéssel (Az ember, aki a verseket írja, Epigon), előlegezve ironiájának néhány csillámát.

Sokkal aktuálisabb és indokoltabb a poézis válságáról, a vers túlterheltségéről szólni, amint Fülöp is teszi. Már a kötet bevezető verse is ezt a témakört veti fel: „Nyereg nélkül ülni még / a verset. / Betörni, vágatni rajta / a papírmézőn... Vadromantika. / Meddig bírja még a vers, / ez a vén gebe / az állandó hajszát. / Pegazus? / Talán az operettekben” (Csikósok).

A válság mélypontján, úgy tűnik, a művészet lehetőségei végesek, hisz minden lehetőt elmondtak már, csupán az lehet, vajon az újabb versváltozatokban van-e költészet? „A vers a szavak kombinációja. / A próza is az, az irodalom, / s a beszéd egyáltalán. / Meddig lehet még vajon élni és / visszaélni ezzel a lehetőséggel?” (Vers-számítógép)

Ami nyilvánvaló és létező, az a gyilkos kúszónövény módjára mindent elborító, bőven áramló információözön. A hogyan kivédeni „a sóderolással és egyéb kevésbé élvezhető szöveggel teleírt félbehajtott A 4-es formátumú papírlapokat”? Lehet-e megoldás a vers szempontjából a hasonló, szédületes tempóban lefolytatott mennyiségi gyarapodás? S ha lehet, mi értelme, és az eredménye vers-e. „... A4-es formátumú (papírlapok hátlapjára) írom a verset. (Takarékoskodom a papírral,) de nem győzöm az iramot. (A TÚLSÓ oldalból) egyre több van” (Stabilizáció). Ami társadalmi stabilizációként nem minden esetben funkcionálna, az szótakarékosság és tömörség formájában hasznosítható költészeti elvként működhet, mindössze néhány határozott vonallal kell hangsúlyozni, amint ez Fülöp versében is történik: „Tömöríteni kellene (Többet mondani –) kevesebb szóval” (Csak röviden!).

A szó halálával egyidejűleg jelentkezik az ember halálának víziója, majd pedig kegyetlen ténszerűsége. A védekezés egyetlen lehetősége az egyén szempontjából a gúny, a cinikus szójáték keserű kacaja, ahogy ezt a „feloldást” kínálják a Szájöblítő, a Gyújts rá és a Hogyan szoktam le a dohányzásról című versek. Bár az utóbbi fanyar bölcsessége mintha már valahol és valamikor elhangzott volna egy aforizma formájában, mindenesetre szellemességük és ínyrándító humoruk az Oroszlán és a Mókus című költemények típusteremtő szatírájával vetekszik.

A Sakk hosszan hömpölygő sorai más hangulati és érzelmi beállítódással közelítik meg ugyanezt a tematikát. Ami előbb szójátékokban oldódott föl, groteszk csattanóval végződött, az most mintegy filozofikus mélyedést jelző elégikus töprengést hív életre. Az élet egy nagy sakkjátszma – erre a mindent betöltő metaforára épül a mű, s szinte kihallani a „kegyetlenül járó sakkóra” ketyegését, miközben a lírai én mindent eldöntő nagy nyitását várjuk, az újat, a „szűz lépést”. De ez nehezen akar megszületni, s végül a tett halálának lehetünk tanúi: „...mielőtt meghúznád a lépést, / leesik a zászlód”.

A versek énje a kibontakozás felé haladva útközben formálódik: „Sokszor megkérdik tőlem: / hol érzem magam / IGAZÁN / otthon. / Két város, / két ország, / két földrészt között, / mondom: / ÚTKÖZBEN / érzem magam igazán / otthon. / Az autó, a vonat, / a hajó, a repülő / az én hazám” (Haza). Az útközbeniség állapot. A költő útközben két ország két valósága közt, útközben egyik verstől a másikig, útközben születéstől halálig. Az állampolgár, a művész s az ember sorsa ez. Sohasem a beteljesülés, csak a cél felé haladás: ezt hívjuk életnek.

CSAPÓ Julianna

EGY KALLÓDÓ NEMZEDÉKRŐL

Goran Tribuson: *Povijest pornografije*. Znanje, Zágráb, 1988

Egy egész nemzedék hányattatásának s – a tévelygések következtében – a kallódásnak a regénye Goran Tribuson *A pornográfia története* című műve. Nem tudom, hogy e középnemzedékhez tartozó horvát író (1948-ban született, és ez a tény, mint látni fogjuk, a regény szempontjából sem mellékes körülmény) ismeri-e Esterházy Péter *Kis Magyar Pornográfiját*, de vitathatatlan, hogy nemcsak a címben, hanem a regények tar-